

SWEDISH NATIONAL HERITAGE BOARD
RIKSANTIKVARIÉÄMBETET

UV Öst PM 2013:8
Dnr 3.1.1-03215-2013

Er ref Filippa Olsson, Västerviks
kommun, genom Anna Svensson
Sweco Infrastructure AB

Kulturhistoriskt planeringsunderlag

Inför planläggning av Vitudden, del av Grantorpet 1:31,
Västerviks kommun, Kalmar län

Arkeologiska uppdragsverksamheten

Roxengatan 7
582 73 Linköping

Tel 010-480 81 40

E-post uvost@raa.se

Hemsida www.raa.se

Org.nr 202100-1090

Plusgiro 59994-4

Bankgiro 5052-3620

Innehållsförteckning

<i>Sammanfattning</i>	3
<i>Bakgrund</i>	4
Arkeologisk förstudie	4
<i>Syfte och metod</i>	4
<i>Områdets förutsättningar och historiska bakgrund</i>	5
<i>Fornlämningar i anslutning till planområdet</i>	7
<i>Tidigare utförda undersökningar</i>	7
<i>Resultat av fältinventeringen</i>	7
<i>Åtgärdsförslag</i>	11
Kulturmiljöanalys	12
<i>Skyddade miljöer</i>	12
<i>Olika typer av påverkan</i>	12
<i>Värdering av landskapets karaktärsdrag</i>	14
<i>Bedömning av inverkan på kulturmiljön</i>	15
<i>Sammanfattande diskussion</i>	17
<i>Referenser</i>	19
<i>Bilaga 1</i>	20

Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska uppdragsverksamheten, UV, är en uppdragsfinansierad del av Riksantikvarieämbetet som utför konsultuppdrag i form av utredningar, kulturmiljöanalyser och planeringsunderlag. Uppdragsverksamheten utför även arkeologiska undersökningar efter beslut enligt Lag (1988:950) om kulturminnen m.m. Den arkeologiska uppdragsverksamheten har ingen myndighetsfunktion.

Sammanfattning

Som underkonsult till Sweco Infrastructure AB har Riksantikvarieämbetet UV Öst sammanställt ett kulturhistoriskt planeringsunderlag inför planläggning inom Vitudden, del av Grantorpet 1:31, Västerviks kommun. Inom planområdet finns inga sedan tidigare registrerade fornlämningar.

Ett registrerat röse, Lofta RAÄ 452:1, ligger strax utanför planområdesgränsen. Efter avslutat arbete har ett presumtivt boplatsoområde, Objekt 2, som eventuellt kan vara samtida med röset avgränsats. UV Öst föreslår att en särskild utredning med sökschakt utförs inom Objekt 2 i det fall området kommer att beröras av exploatering.

Inom planområdet finns dessutom två områden med fossila åkrar i form av röjningsrösen och röstensvallar, Objekt 1 och 3. De fossila åkrarna inom Objekt 3 kan härledas till den odling som återfinns på 1839 års karta, medan de fossila åkrarna inom Objekt 1 inte återges på någon karta. De fossila åkrarna kategoriseras idag som "övrig kulturhistorisk lämning". En kommande lagändring kan dock förändra lämningarnas skydd och definitioner från den 1 januari 2014.

UV Öst bedömer att planförslaget med bostadsbebyggelse och båthallar inte påtagligt skadar de två aktuella riksintresseområdenas kulturvärden. Vid en nybyggnation kan delar av de fossila åkrarna med fördel bevaras och därmed förstärka områdets tidsdjup. UV Öst förespråkar dock en anpassning till befintlig kulturmiljö genom god estetisk utformning vad gäller såväl arkitektur som materialval och färgsättning av byggnaderna.

Bakgrund

Vituddens båtvarv önskar mer mark för att möjliggöra utbyggnad av flera båthallar. I den fördjupade översiktsplanen för södra Norrlandet har mark för detta ändamål föreslagits i sydöstra delen av planområdet, i anslutning till Vituddens båtvarv. I samband med planläggning för båthallar tas även ett näraliggande föreslaget bostadsområde med, söder om Gränsövägen. I anslutning till planområdet finns registrerade fornlämningar vilket föranleder en arkeologisk och kulturhistorisk bedömning av området. Som underkonsult till Sweco Infrastructure AB har Riksantikvarieämbetet UV Öst sammanställt ett kulturhistoriskt planeringsunderlag innehållande en förstudie med en detaljeringsnivå som avser att motsvara en särskild arkeologisk utredning, etapp 1, enligt Lag (1988:950) om kulturminnen m.m. (KML) samt en bedömning av planförslagets påverkan på fornlämnings- och kulturmiljön inom och utanför planområdet. Det är Länsstyrelsen som beslutar om den arkeologiska förstudien motsvarar en särskild utredning, etapp 1, enligt KML.

Arkeologisk förstudie

Syfte och metod

Syftet med arbetet är att resultaten ska kunna utgöra ett planeringsunderlag i samband med upprättande av ny detaljplan för att bebygga området med bostäder och båthallar. Arbetet har inneburit en redogörelse för kända fornlämningar i anslutning till planområdet, redogörelse för nypåträffade forn- och kulturlämningar samt att ange platser för presumtiva fornlämningar dolda under mark. Med utgångspunkt i resultatet och de antikvariska bedömningarna lämnas förslag till eventuella åtgärdsförslag. Arbetet har genomförts med en detaljeringsnivå som avser att motsvara en arkeologisk utredning, etapp 1, enligt KML. Länsstyrelsen i Kalmar län avgör om resultatet motsvarar kraven enligt nämnda lag.

Arbetet inleddes med faktainsamling genom kart- och arkivstudier som omfattar:

- Relevant litteratur (bl.a. Tjustrummet, Västerviks bibliotek)
- Analys av fornminnesregistret (FMIS)
- Analys av historiskt kartmaterial (Lantmäteriet, LMV)
- Analys av GIS-skikt från Länsstyrelsen (riksintresseområden)
- Genomgång av ortnamnsregistret (SOFI)

Efter faktainsamling och kartanalyser genomfördes en fältinventering 19-20 november 2013 då en arkeologisk och kulturhistorisk bedömning utfördes inom området, samt bedömning av påverkan på kulturmiljön.

Områdets förutsättningar och historiska bakgrund

Planområdet som utgör ca 178 000 m² ligger på Norrlandets södra del, söder om Gränsövägen. Området genomkorsas av Vituddsvägen som leder fram till bland annat Vituddens båtvarv. Marken öster om vägen nyttjas som hagmark och är småkuperad med sankavsnitt. Inom delområdet finns glesvuxen blandskog. Marken väster om Vituddsvägen utgörs dels av skogsmark, dels av flack åker- och ängsmark.

Skogsmarken är delvis småkuperad med uppskjutande berghällar. Skogsområdet som helhet sluttar norrut mot den flacka åker- och ängsmarken som ansluter till Gränsövägen.

Planområdet har brukats och tillhört Stegeholms slott som anlades på 1300-talet. I området mellan Kålgårdsviken och Grantorpsviken hade slottet bland annat sina kålgårdar. Slottet hade även fiskdammar på Norrlandet, som också utgjort kronopark. På Norrlandet avverkades ekvirke till den varvsindustri som började växa fram i Västervik under 1500-talet. Virke från Norrlandet användes även för anläggandet av Gränsö kanal under början av 1800-talet. Under 1800-talet uppfördes en mindre tändsticksfabrik vid Grantorpet, och i anslutning därtill uppfördes villabebyggelse som är belägen väster om planområdet (FÖP).

Planområdet är idag obebyggd mark, och har saknat bebyggelse sedan mitten av 1600-talet, enligt de historiska kartorna från år 1646 och 1750 som också visar att området varit skogsbevuxet. Kartan över kronoparken

Norrlandet från år 1839 visar att planområdet delvis har börjat brukas för odling. Långsmala åkertegar återfinns i planområdets norra och östra delar medan andra delar har utgjort skogs- och hagmark. Nu har även gårdsbebyggelsen vid Grantorpet etablerats, som sannolikt är den

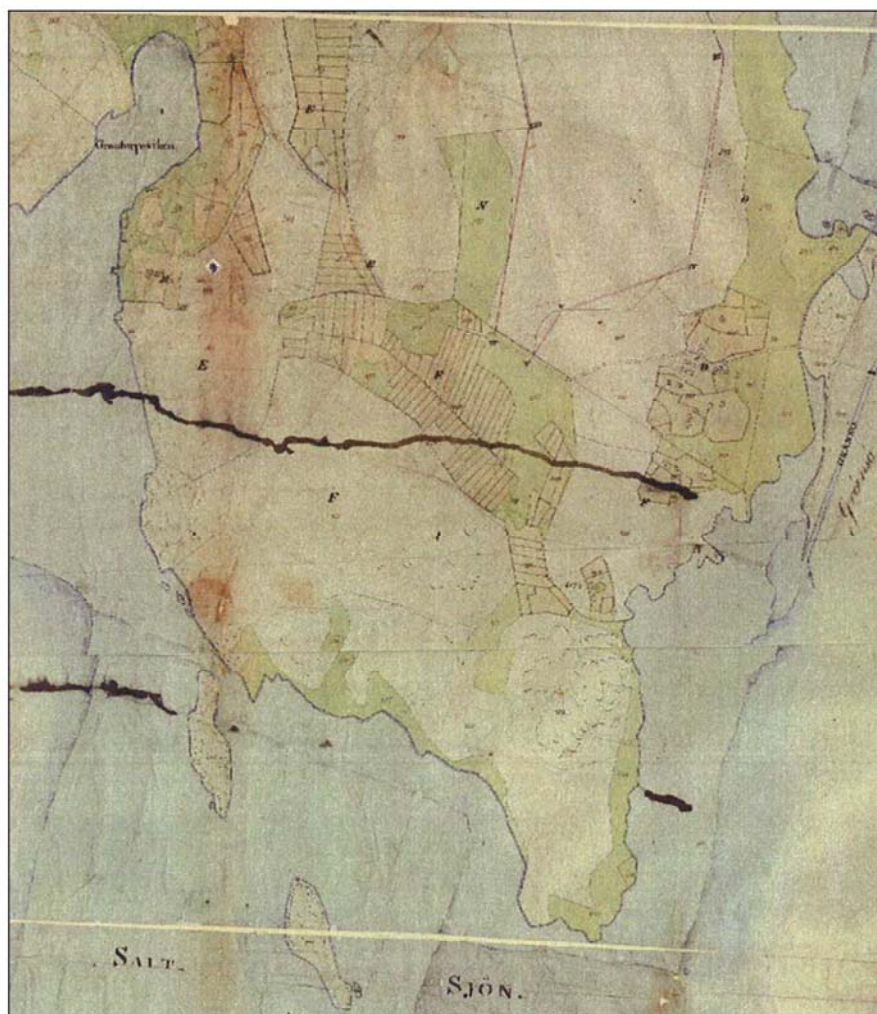

Fig 1. Del av 1839 års karta över kronoparken Norrlandet (LMV, akt 08-lof-254)

fastighet som brukade marken inom planområdet. På 1839 års karta syns också Gränsö kanal som stod färdig år 1817 (fig 1).

Ekonomiska kartan från år 1945 visar att villabebyggelsen etablerats vid den stadsdel som idag benämns Grantorpet. Likaså har Vituddsvägen tillkommit som leder ned till båtvarvet och enstaka fastigheter längst söderut på Vitudden. Markanvändningen inom planområdet är i stort sett

densamma som 1839 års karta uppvisar, d.v.s. skogsmark och uppodlade partier i norr och öster.

Fornlämningar i anslutning till planområdet

Inga registrerade fornlämningar finns inom området. I nära anslutning finns dock gravrösen av bronsålderskaraktär. Planområdet är beläget i kustnära miljö i Tjust, där rösen av denna typ och ålder är en karaktärslämning.

Lofta RAÄ 452:1 – ungefär 70 meter söder om planområdesgränsen finns ett röse, 16 m i diameter och ca 1,6 m högt med tendens till brätte. Röset är delvis skadat och är beläget på krönet av en bergsrygg i skogsmark.

Lofta RAÄ 453:1-2 – ungefär 100 meter öster om planområdet ligger två skadade rösen på en mindre bergsrygg i anslutning till en byggnad vid båtvarvet. Rösena är så pass skadade att form och storlek är oklara.

Tidigare utförda undersökningar

Inga arkeologiska undersökningar är utförda inom planområdet. I närområdet är dock flera fornlämningar undersökta och i detta sammanhang finns det anledning att lyfta fram en utredning i Målserum (Ternström 2007). I anslutning till bronsåldersrösen, Västervik RAÄ 177, belägna på en bergsrygg framkom i ett lägre liggande markparti en boplats som var samtida med gravarna. Anledningen till att nämna denna fornlämning är att de topografiska förutsättningarna tillsammans med fornlämningsförekomsten har stora likheter med det aktuella planområdet (se vidare Objekt 2).

Resultat av fältinventeringen

Vid fältinventeringen konstaterades att fossila åkrar i form av röjda ytor, röjningsrösen och röjstensvallar finns inom stora delar av planområdet (fig 2).

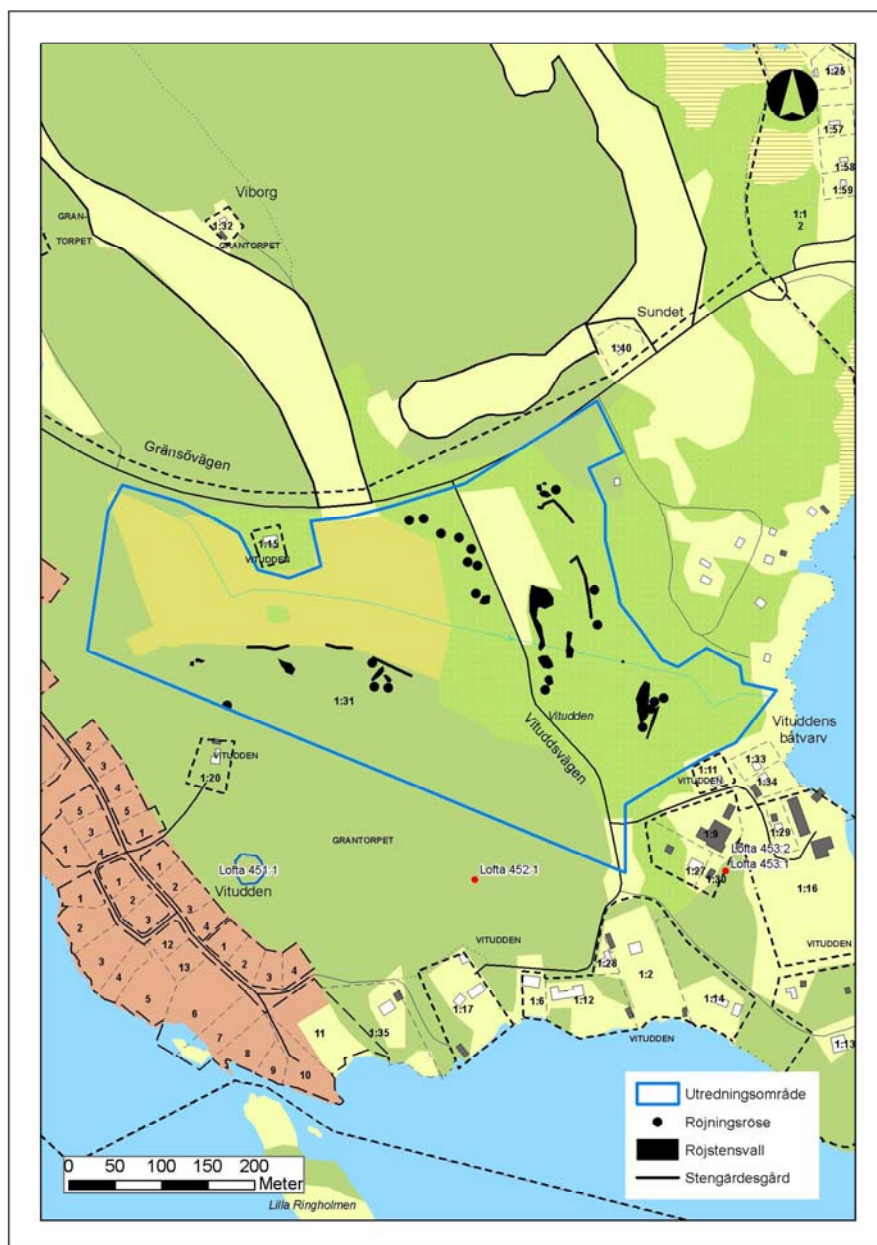

Fig 2. Fossila åkrar finns i stora delar av planområdet. De största och mest framträdande rösen är inmätta och markerade på kartan. Det finns dock fler.

I skogsområdet väster om Vituddsvägen finns lämningar efter odling i form av stenröjda ytor i planområdets södra delar, medan röjningsrösen och röjstensvallar ligger i det lägsta partiet av den svaga nordslutningen. I anslutning till dessa fossila åkrar, samt i övergången mot det flacka partiet

med åker- och ängsmark, löper delar av en stengärdesgård. Det fossila åkerområdet benämns **Objekt 1** (fig 3). Uppodlingen inom det som idag är skogsmark kan inte härledas till någon av de tillgängliga historiska kartorna. Rösenas och stenvallarnas stenstorlek och karaktär är dock av sentida art (se foto på framsidan). De fossila åkrarna inom Objekt 1 utgör "övrig kulturhistorisk lämning", enligt rådande antikvarisk bedömning.

Det registrerade röset, Lofta RAÄ 452:1, är beläget på krönet av en bergsrygg. Idag är röset kringvuxet av barrskog men när det anlades under bronsåldern var läget manifest, med utblick över vattnet och väl synligt. Från röset sluttar marken norrut, ned mot planområdet. Där sluttningen når planområdet vidtar en platålikande, stenröjd, avsats som utgör ett presumtvt boplatsoområde, **Objekt 2**. De topografiska förhållandena är lika de i Målsalum där boplatserna var belägna i ett lägre liggande markparti i anslutning till högre belägna gravar.

Öster om Vituddsvägen finns röjningsrösen och röjstensvallar i hagmark, som kan kopplas till de åkrar som finns markerade på 1839 års karta (fig 1). Området innehåller långa, ofta höga, röjstensvallar varav flertalet är belägna på naturliga förhöjningar i terrängen eller bergsklackar och däremellan förekommer mer eller mindre sankta partier. Många röjstensvallar och rösen innehåller sten i större storlekar och kan sannolikt härledas till senare tiders stenröjning, med hänvisning till att området utgjorde åkermark även enligt 1945 års Ekonomiska karta. I den östra och nordöstra delen av planområdet finns även stengärdesgårdar som kan ha sitt ursprung i den uppodling som 1839 års karta återger. Odlingen som kan härledas till 1839 års karta breder ut sig även på västra sidan av Vituddsvägen. Ett flertal röjningsrösen finns i sluttningen ned mot det flacka partiet av åker- och ängsmark. Det sammanhängande fossila åkerområdet benämns **Objekt 3**, och utgör "övrig kulturhistorisk lämning", enligt rådande antikvarisk bedömning.

Det flacka partiet med åker- och ängsmark närmast Gränsövägen väster om Vituddsvägen saknar indikationer på fornlämningar dolda under mark

och synliga lämningar, förutom ett impediment beläget centralt i åkermarken med påford röjningssten av sentida karaktär.

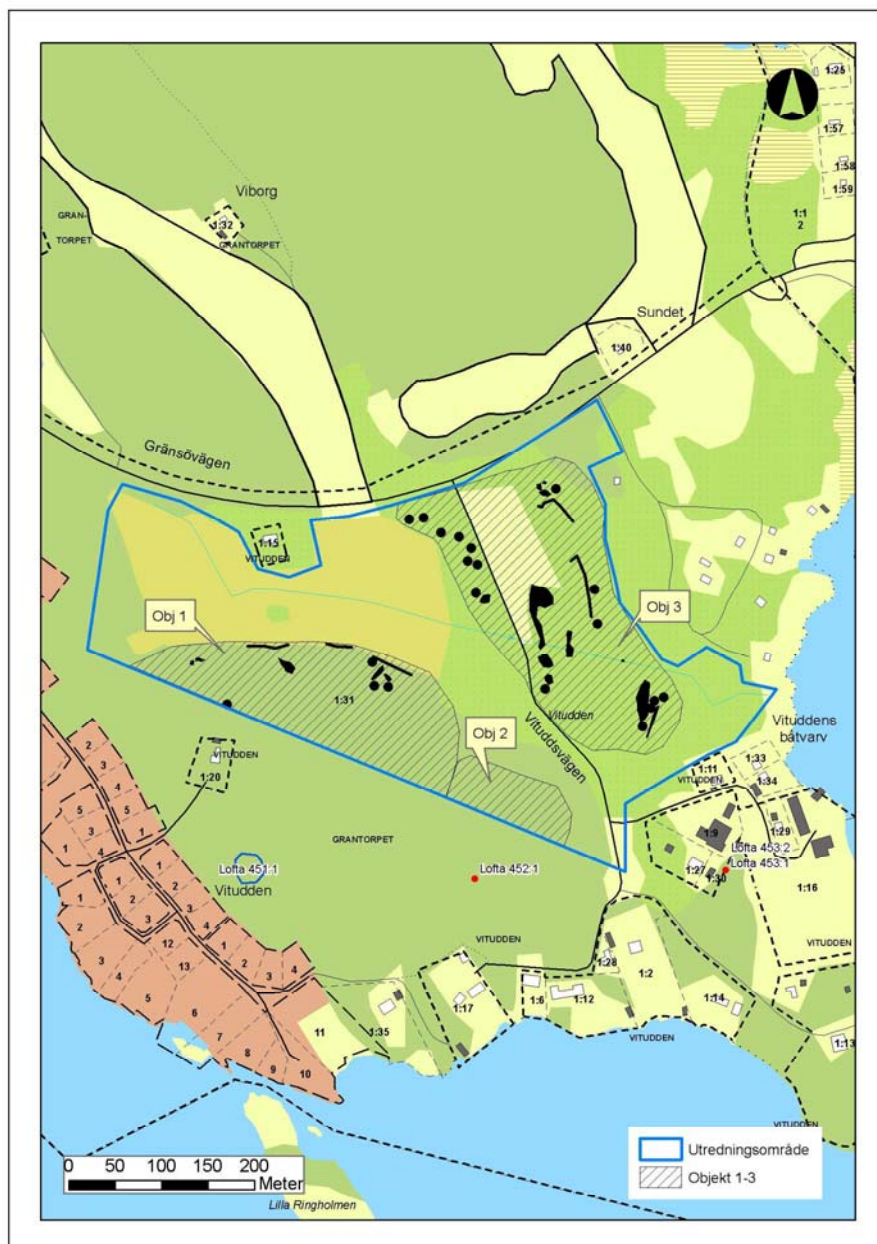

Fig 3. De skrafferade ytorna visar Objekt 1-3.

Åtgärdsförslag

UV Öst föreslår en särskild utredning med sökschakt inom **Objekt 2** som bedöms vara ett gynnsamt boplatsläge, eventuellt samtida med gravröset Lofta RAÄ 452:1. Som regel finns samtida boplatser dolda under mark i närheten av gravar. Invid gravar som är synliga ovan mark finns också många gånger ytterligare gravar som är dolda under markytan. De begränsningslinjer som finns markerade i FMIS återger oftast gränserna för de synliga gravarna.

Inom planområdet finns fossila åkrar, **Objekt 3**, som genom kartstudier bedöms vara äldre än från år 1850 men yngre än 1750. Det finns även fossila åkrar, **Objekt 1**, där brukningstiden inte kan avgöras genom historiska kartor. Rösen och stenvallarna bedömdes vid fältinventeringen vara av sentida karaktär. Beroende på de fossila åkrarnas ursprung, ålder och karaktärsdrag har de i FMIS bedömts ha olika högt skydd och därmed olika bevarandevärde. Merparten av de fossila åkrarna är registrerade i FMIS som "övrig kulturhistorisk lämning" då de bedömts vara av sentida typ. De har inte samma skydd som "fast fornlämning" som skyddas genom 2 kapitlet i KML. En kommande lagändring kommer dock att förändra lämningarnas skydd och definitioner från den 1 januari 2014 (se <http://www.raa.se/nya-nationella-mal-for-kulturmiloarbetet-och-ny-hemvist-for-arkeologiska-uppdagsverksamheten>).

Id	Lämningstyp	Antikvarisk bedömning	Förslag till arkeologisk åtgärd
Objekt 1	Fossil åker	Övrig kulturhistorisk lämning	
Objekt 2	Boplatsläge	Platå, röjd yta, närområde till röse	Särskild utredning, etapp 2
Objekt 3	Fossil åker	Övrig kulturhistorisk lämning	

Bedömningarna är resultatet av de förstudier och den fältinventering som är utförda av UV Öst. Det är dock Länsstyrelsen som fattar beslut i ärendet, och om vilka eventuella arkeologiska åtgärder som kan bli aktuella.

Kulturmiljöanalys

Skyddade miljöer

Planområdets östligaste del omfattas av särskilda hushållningsbestämmelser enligt Miljöbalken 4 kapitel. Enligt Miljöbalkens 4 kap, 1, 2 och 3 §§, utgör bland annat kustområdena och skärgårdarna i Småland och Östergötland riksintressen i sin helhet, med hänsyn till de natur- och kulturvärden som finns i områdena. Intressena ska särskilt beaktas vid bedömningen av tillåtlighet av ingrepp i miljön då exploateringsföretag får komma till stånd endast om det kan ske på ett sådant sätt som inte påtagligt skadar områdets natur- och kulturvärden. Inom detta, mer generella riksintresseområde, finns idag delar av Vituddens båtvarv och enstaka villor (fig 4).

Västervik utgör ett riksintresse för kulturmiljövården, KH90, som skyddas av Miljöbalken 3 kap 6 §. Riksintresseområdet omfattar Västerviks centrum av medeltida ursprung, Slottsholmen samt strandområden vid Lögarebergen, Kulbacken och Notholmen. Västervik präglas av 1600-talets rätvinkliga stadsplanereglering, den förindustriella småskaliga träbebyggelsen med inslag av mer storstadsmässig karaktär från tiden kring förra sekelskiftet. Planområdet är beläget 300-400 meter från gränsen till riksintresseområdet. Enligt 3 kap 6 § framgår att *"mark- och vattenområden samt fysisk miljö i övrigt som har betydelse från allmän synpunkt på grund av deras naturvärden eller kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön"*.

Olika typer av påverkan

Nya byggnader för bostäder och båthallar kommer att påverka den historiska kulturmiljön vi ser idag. Graden av påverkan är beroende av topografi och vegetation samt av byggnadernas höjd, antal, storlek, placering och utformning. Den påverkan en nybyggnation får i relation till befintlig kulturmiljö kan beskrivas med hjälp av olika begrepp:

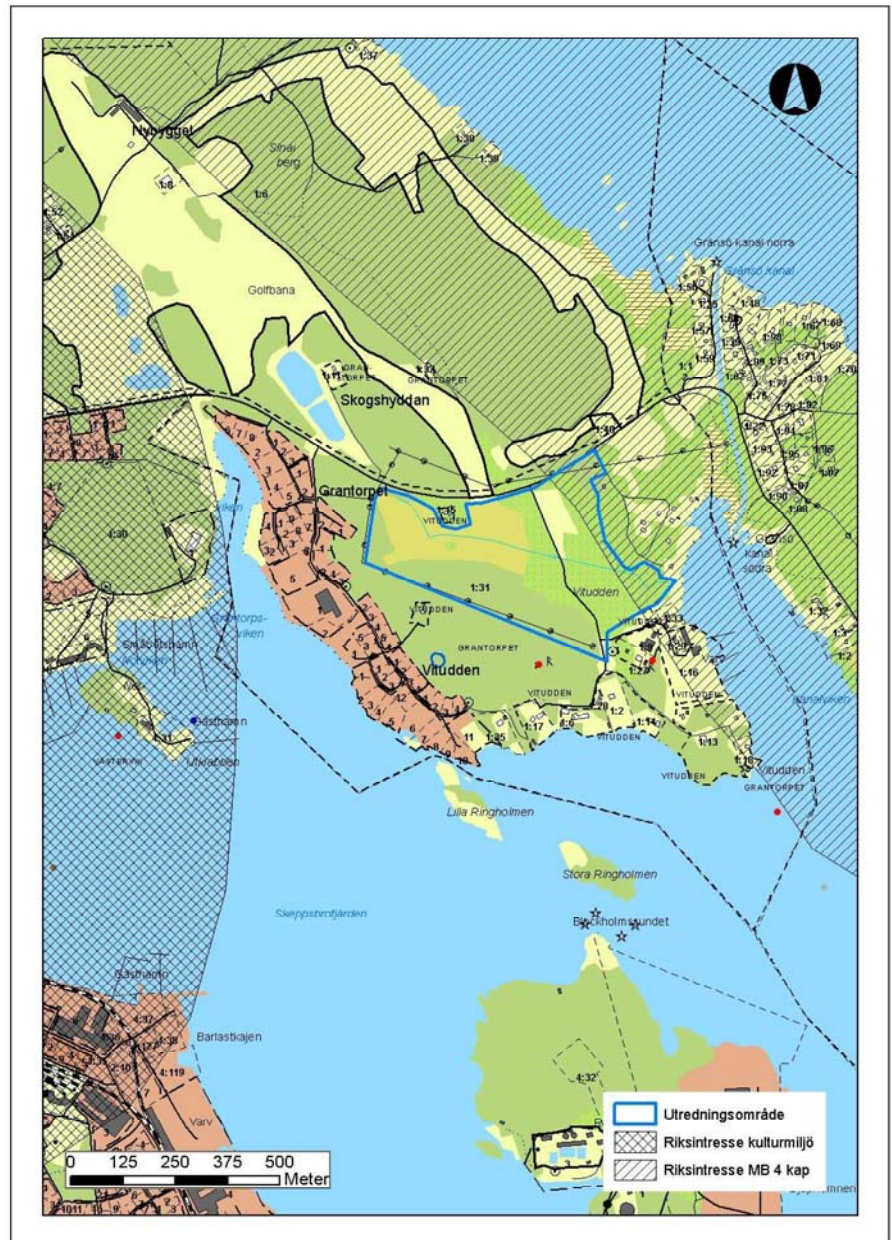

Fig 4. Planområdet i förhållande till riksintresseområdena.

Dominera – nya byggnader kan utgöra ett dominerande inslag i en småskalig kulturmiljö

Konkurrera – kan uppstå vid okänslig placering mot en avgränsad helhetsmiljö med stark historisk eller regional särprägel

Inordna/underordna – kan appliceras i en miljö som präglas av storskalig, modern användning, där nybyggnationen utgör ett bland flera moderna element

Samverka – kan uppstå då det finns tidsmässiga samband med kulturmiljön eller några särskilda anläggningar som kan sägas samverka med en nybyggnation.

Fig 5. Ett av röjningsrösen inom Objekt 1.

Värdering av landskapets karaktärsdrag

När det gäller att värdera de identifierade karaktärsdrag och kvaliteter som finns i landskapet diskuteras de ofta i termer av kunskapsvärden, upplevelsevärden och bruksvärden. De kvaliteter som är av särskilt intresse vid nybyggnation av bostäder i ett större markområde är ofta knutna till upplevelse och bruk av landskapet.

Kunskapsvärden – benämns också ibland vetenskapliga värden eller dokumentvärden. Dessa utgörs i kulturhistoriska sammanhang av fornlämningar eller värdefulla byggnader och sambanden där emellan. I kunskapsvärden ingår våra källor till kunskap om förhistorien och den historiska utvecklingen. För att vara tydliga även i framtiden behöver de dokumenteras, utvecklas och förklaras.

Upplevelsevärden – är individuella eftersom människor upplever landskapet olika. Kulturmiljöer och sammanhangen inom dem är källor för upplevelser för många människor. Särskilt känsliga landskapsrum med upplevelsevärden är ålderdomliga strukturer. Hit hör också monumentala strukturer som till exempel fornborgar och vissa förhistoriska gravformer. Dessa typer av miljöer har betydelse för både bygdens identitet och för dess attraktivitet.

Bruksvärden – handlar om den resurs som landskapet är för till exempel boende, rekreation och besöksmål. Kulturmiljön används och förvaltas av oss människor. Våra vägar, stigar, åkrar, hus och kyrkor finns kvar därför att de har ett bruksvärde. Även turistnäringen är ett bruksvärde. Människor söker sig till miljöer och landskap därför att de har höga kulturvärden. Till bruksvärden räknas även det pedagogiska värdet i att kulturmiljöer kan få oss att förstå sammanhang i landskapet.

Bedömning av inverkan på kulturmiljön

Planområdets östra del ligger inom det kustområde som enligt 4 kap 3 § MB inte får bebyggas med kärntekniska anläggningar, tyngre industrier eller fabriker. Exploateringsföretag får komma till stånd endast om det kan ske på ett sådant sätt som inte påtagligt skadar områdets natur- och kulturvärden. UV Öst bedömer att ett exploateringsföretag så som bostadsbebyggelse och båthallar inte påtagligt skadar riksintresseområdets kulturvärden.

Avståndet till riksintresseområdet Västervik, KH90, är 300-400 meter som närmast. Mellan planområdet och riksintresseområdet finns villabebyggelsen vid Grantorpet som följer vattenlinjen utmed Viduddens västra strand. Villabebyggelsen bildar ett barriärliknande element och utgör ett hinder i siktlinjen från riksintresseområdets kärna, mot planområdet. UV Öst bedömer att ett exploateringsföretag så som bostadsbebyggelse och båthallar inte påtagligt skadar riksintresseområdets kulturvärden.

Kulturmiljön inom planområdet har med sina fossila åkrar och stenmurar ett tidsdjup som kan kopplas till den tid då marken brukades med enkla medel. Området på Vitudden utgör dock ingen unik miljö utan är en del av

kulturlandskapet kring Västervik som formades under den tid då man i stor utsträckning bedrev boskapsskötsel och åkerbruk. I planområdets nära omgivning finns fornlämningar i form av gravrösen från bronsåldern vilka i Tjusts kustområden är en karaktärslämning.

Inom Vitudden har det skett förändringar i markanvändningen under historisk tid vilket innebär att det inte rör sig om orörd kulturmiljö.

Villabebyggelse i den stadsdel som numera benämns Grantorpet har tillkommit, liksom Vituddens båtvarv med sina hallar och mindre fabriksbyggnader. Under de senaste decennierna har även villabebyggelse tillkommit öster om planområdet.

Fig 6. En av röstensvallarna inom Objekt 3.

Ett nytt bostadsområde kommer att innebära en förändring av landskapsbilden och därmed kulturmiljön. Eftersom det skett förändringar i markanvändningen bedöms dock att den planerade bebyggelsen inte kommer att konkurrera med någon avgränsad helhetsmiljö med stark historisk eller regional särprägel. Utbyggnaden av båtvarvet i planområdets sydöstra del ansluter till det befintliga varvområdet och kommer på så sätt att inordna sig och samordnas med befintlig miljö. Den bostadsbebyggelse som finns i anslutning till planområdet har inte något specifikt kulturhistoriskt värde som kan lyftas fram. Ur detta

perspektiv kommer den planerade bebyggelsen inte att dominera över någon värdefull bebyggelsemiljö.

Upplevelsevärde av planområdets kulturmiljöer är varierande. De fossila åkrarna väster om Vituddsvägen är belägna i skogsmark och är mindre lättillgängliga än de som finns i hagmarken öster om vägen.

Röjningsrösena och stenvallarna i hagmarken är väl synliga utmed Vituddsvägen och utgör därmed en utmärkande egenskap inom en avgränsad yta.

Planområdet används idag för skogsbruk och lantbruk. Bruksvärdet kan också sättas i relation till miljömålet Levande skogar som bland annat innebär att skogsmarkens värde ska skyddas och kulturmiljöer värnas. En av preciseringarna är att natur- och kulturmiljövärdena i skogen ska bevaras och att förutsättningarna för fortsatt bevarande och utveckling av värdena finns.

Även miljömålet Ett rikt odlingslandskap är aktuellt inom planområdet. Miljömålet innebär bland annat att kulturmiljövärdena i odlingslandskapet ska bevaras och stärkas. Odlingslandskapet har ett kulturhistoriskt värde som hjälper oss att återskapa bilden av våra förfäders brukningsmetoder. I preciseringarna nämns bland annat bevarande av kulturmiljöer som uppkommit genom långvarig och traditionsenlig skötsel samt att kulturmiljöer bör bevaras. En möjlighet att tillmötesgå de båda miljömålen är att låta delar av pedagogiskt tydliga fossila åkrar ligga kvar i anslutning till det nya bostadsområdet och det utbyggda varvsområdet.

Sammanfattande diskussion

Avståndet till Västerviks riksintresseområde för kulturmiljövården, KH90, är så pass kort att en eventuell påverkan bör beaktas. Planområdets östligaste del ingår i det riksintresseområde som enligt 4 kap MB skyddar kustområden och skärgårdar från viss typ av exploatering. UV Öst bedömer att ett exploateringsföretag så som bostadsbebyggelse och båthallar inte påtagligt skadar de två riksintresseområdenas kulturvården. Den historiska kulturmiljö vi ser idag inom planområdet har börjat formas under första halvan av 1800-talet då kartmaterialet från 1839 visar att området delvis börjat odlas. Kulturmiljön i den nära omgivningen

innehåller rösen från bronsåldern som förstärker tidsdjupet. Rösena, i synnerhet Lofta RAÄ 452:1, är monumentalt beläget och har ursprungligen legat på kalt hälleberg med utsikt över vattnet. Idag är dock röset beläget i skogsmark som skymmer siktlinjerna, vilket medför att platsen inte utgör något känsligt landskapsrum med stort upplevelsevärde. Röset, tillsammans med de två rösena invid båtvarvet, kommer enligt planförslaget att ligga kvar ostörda. Den näraliggande befintliga bebyggelsen är förhållandevis sentida och besitter inte något kulturhistoriskt värde som skulle kunna domineras avsevärt av den planerade bebyggelsen.

- Ett nytt bostadsområde och utbyggt båtvarv kommer att förändra kulturmiljön. Inför förändringar är det viktigt att uppmärksamma de kulturhistoriska karaktärsdragen och ha dem som utgångspunkter i en anpassningsprocess. Vid en nybyggnation kan delar av de fossila åkrarna med fördel bevaras och därmed förstärka områdets tidsdjup. Det pedagogiska värdet i de historiska kulturmiljöerna bidrar till att vi kan förstå sammanhangen i landskapet.
- En anpassning till befintlig kulturmiljö innebär också att byggnaderna ges en god estetisk utformning vad gäller såväl arkitektur som materialval och färgsättning. Den nya bebyggelsen kommer då att integreras och tillsammans med de historiska komponenterna bilda en kulturmiljö med årsringar från olika tidsepoker.

Bedömningarna är resultatet av de förstudier och den fältinventering som är utförda av UV Öst. Det är dock Länsstyrelsen som fattar beslut i ärendet, och om vilka eventuella skyddsåtgärder som kan bli aktuella.

Annika Helander

Linköping i december 2013

Referenser

Elltorp, M. 1956. Norrlandet. *Tjustbygdens kulturhistoriska förening*.

Årsbok 1956. Västervik.

Fördjupning av översiktsplanen för södra Norrlandet, Västerviks kommun.

Antagandehandling 2010-05-03. Vectura.

Karlsson, R. Fornlämningar i norra Smålands kustband och skärgård.

Redovisning, 1996 (stencil).

Molander, B. 2000-2003. Stenbrotten inom Västerviks kommun. Del 1-3.

Inventering på uppdrag av Arbetscentrum i Västervik.

Ternström, C. 2007. Arkeologisk utredning, etapp 2. Boplatslämningar

från yngsta stenålder och äldsta bronsålder., Objekt 1-4, Västerviks

socken och kommun, Kalmar län. UV Öst Rapport 2007:68.

http://www2.sofi.se/SOFIU/topo1951/_cdweb/

<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>

<http://www.riksdagen.se/sv/Dokument->

[Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/_sfs-1998-808/](http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/_sfs-1998-808/)

http://www.raa.se/wp-content/uploads/2013/09/H_riksintressen.pdf

Kartor

Ekonomiska kartan s blad J133-7H1a68 Södra Malmö, år 1945 (LMV)

Ekonomiska kartans blad J133-7H0a46 Gränsö, år 1945 (LMV)

Karta över Kronoparken Norrlandet, akt 08-lof-254, år 1839 (LMV)

Historiska kartor år 1646, 1750 (FÖP, Lantmäteriet)

Bilaga 1

Beskrivningar av lämningar inom Objekt 3 och 1

Objekt 3

A 201 En röjstensstenvall av 0,4-0,7 m stora stenar. Invid stenvallen följer en dikesliknande fördjupning. Vallens höjd ca 0,8 m, bredd ca 2 m, längd ca 35m.

A 202 Ett omfattande område, 46x15 m, med stenpackning av 0,4-1,2 m stora stenar på en naturlig förhöjning. De största stenarna finns i den norra delen. Utmed den västra sidan bildar stenpackningen en rät linje utmed ca 15 meter.

A 203 Röjningsröse, ca 4 m i diam. Stenstorlek 0,3-0,7 m, delvis övermossat. Höjd ca 0,5 m.

A 204 Röjningsröse, ovalt ca 4x1,5 m stort. Stenstorlek 0,2-0,4 m, delvis övermossat. Belägen på lägre nivå än A202.

A205 Röjningsröse, ca 4 m i diam. Stenstorlek 0,2-0,4 m, höjd ca 0,4 m. Delvis övermossat.

A 206 Röjningsröse, ca 3 m i diam. Stenstorlek 0,15-0,5 m. Höjd ca 0,5 m. Delvis övermossat. ligger på kanten ned mot sankt parti.

A 208 Röjstensvall. Genomkorsas av diket/ån. Stenstorlek 0,2-1 m. Höjd ca 1 m, norr om diket är vallen flackare. Lätt övermossat.

A 209 Röjningssten på en naturlig förhöjning. Oregelbunden form. Stenstorlek 0,3-1 m. Höjd 0,5-1 m.

A 210 Röjningsröse ca 4 m diam. Stenstorlek 0,15-0,4 m, höjd ca 0,4 m. Delvis övermossat.

A 211 Röjstensvall på en naturlig höjd. Stenstorlek 0,2-0,8 m, höjd drygt 1 m. Delvis övermossat.

A 212 Röjstensvall ca 1 m hög. Stenstorlek 0,2-1 m. Lätt övermossad. Vallen följer formen på den intilliggande sänka som varit sankmark.

A 213 Stengärdesgård som följer gränsen mellan det låglänta sankmarken, och det högre belägna partiet i öster och nordöst.

A 215 Stengärdesgård. Eventuellt förlängningen av A 213. Är delvis "utfluten" och omgiven av stenpackningar.

- A 216** Røjstensvall. Stenstorlek 0,2-0,6 m, höjd ca 0,8 m, längd ca 6 m, bredd va 3 m. Lätt övermossat.
- A 217** Røjstensvall,, eller del av gårdesgården A 215. Stenstorlek 0,4-0,8 m, 6-7 m lång, 3-4 m bred. Vallen ligger i rät vinkel mot gårdesgården.
- A 218** Røjningsröse, ca 4 m i diam. Stenstorlek 0,15-0,25 m, höjd ca 0,3 m. Flackt, delvis övermossat.
- A 219** Røjningssten, oval form 12x7 m, på en naturlig höjd. Stenstorlek 0,15-0,5 m, höjd ca 1,5 m. Delvis övermosad
- A 220** Røjningssten i storlek 0,4-0,8 m, höjd ca 0,7-0,8 m. Oval form, väl samlad i västsluttning ned mot den flacka/sanka marken.
- A 221** Røjningssten i storlek 0,4-0,8 m, höjd ca 0,7-0,8 m. Oval form, väl samlad i västsluttning ned mot den flacka/sanka marken.
- A 222** Röse, ovalt bestående av sten i storleken 0,3-0,8 m. Höjd ca 0,6 m.
- A 223** Røjningsröse, rundat ca 5x3 m. Stenstorlek 0,2-0,3 m, höjd ca 0,3 m. Flackt, övermossat.
- A 224** Røjningsröse, rundat ca 3 m i diam. Stenstorlek 0,3-0,4 m, höjd ca 0,4 m. Lätt övermossat.
- A 225** Røjningsröse, rundat ca 2 m i diam. Stenstorlek 0,2-0,4 m, höjd ca 0,3 m. Flackt, övermossat
- A 226** Røjningsröse, runt ca 4 m i diam. Stenstorlek 0,15-0,5 m, höjd ca 0,5 m. Delvis övermossat.
- A 227** Røjningsröse, ca 2,5 m i diam. Stenstorlek 0,2-0,3 m, höjd ca 0,5 m. Övervuxet med gräs och mossa.
- A 228** Røjningsröse, ca 2,5 m i diam. Stenstorlek 0,2-0,3 m, höjd ca 0,4 m. Delvis övervuxet/mossat.
- A 229** Røjningsröse, ca 3 m i diam. Stenstorlek 0,15-0,5 m, höjd ca 0,3 m. Delvis övermossat gräsbevuxet.
- A 230** Røjningsröse, oregelbundet ca 4x5 m, ca 0,7 m högt. Stenstorlek 0,2-0,7 m, delvis övermossat. Röset är påbyggt.

Objekt 1

A 231 Røjstensvall, oval form ca 7x3 m. Røjningssten upplagda på låg bergklack. Stenstorlek 0,2-0,5 m, höjd ca 1,2 m, övermossat.

A 232 Røjningsröse, oval form ca 4x2,5 m. Stenstorlek 0,2-0,4 m, höjd ca 0,5 m, övermossat.

A 233 Jordkällare, ca 2x3 m, djup ca 1 m. Resterna av en jordkällare där stenblock bildar väggarna. Har sannolikt tillhört fastigheten Vitudden 1:20.

A 234 Røjstensvall, ca 23x9 m stor, på en platåliknande avsats. Stenstorlek 0,2-0,8 m, höjd ca 1,5 m. Norr härom finns sten/block i brant sluttning ned mot stengärdesgård A 235.

A 235 Stengärdesgård, som följer gränsen mot den flacka åkern/ängen. Den östra delen är grovblockig och ca 1 m hög, den västra delen är låg och flack ca 0,3 m hög och av mindre stenstorlek, som mest ca 0,3 m stora.

A 236 Stengärdesgård, som följer gränsen mot den flacka åkern. Höjd ca 1,2 m.

A 237 Røjningsröse, ca 1,5 m i diameter. Stenstorlek 0,2-0,3 m, flackt ca 0,2 m högt.

A 238 Røjstensvall, 19x5 m, stenstorlek 0,15-0,4 m, höjd ca 1,2 m. Övermossat.

A 239 Røjstensvall, 10x5 m, ovalt. Stenstorlek 0,2-0,5 m, höjd ca 1,2 m. Delvis övermossat.

A 240 Røjningsröse, ca 2 m i diameter. Stenstorlek 0,2-0,3 m, höjd ca 0,4 m. Övermossat.

A 241 Røjningsröse, ca 2 m i diameter. Stenstorlek 0,2-0,3 m, höjd ca 0,4 m. Övermossat.

A 242 Stengärdesgård, möjligen røjstensvall, 28 m lång.